

# PUL OQIMLARI TO'G'RISIDAGI HISOBOTLARNI TUZISHGA QO'YILGAN TALABLAR VA UNING TAMOYILLARI

*Berdiyeva Sarvinoz Abdumalikovna*

*Toshkent Amaliy Fanlar universiteti*

*katta o'qituvchisi*

*[sberdiyeva779@gmail.com](mailto:sberdiyeva779@gmail.com)*

*Xidirov Abubakir, Ergasheva Durdona, Toshpo'latova Nozima*

*Toshkent Amaliy Fanlar universiteti*

*BH2201U02 guruhi talabalari*

**Annotation:** Ushbu maqolada pul oqimlari to'g'risidagi hisobotlarni tayyorlashga qo'yiladigan talablar ko'rib chiqiladi va ularning tamoyillari o'rganiladi.

Pul mablag'lari harakati to'g'risidagi hisobotda barcha tushumlar va barcha to'lovlar, shuningdek, davr boshidagi va oxiridagi pul qoldiqlari ko'rsatilgan. Operatsion, investitsion va moliyaviy faoliyatdan olingan pul oqimlari tahlil qilindi.

Pul oqimlari to'g'risidagi hisobot kassa usuli tamoyillariga asoslanadi, oqimlarni faoliyatning uch turi bo'yicha tasniflaydi va pul mablag'larining sof o'zgarishlarni aks ettiradi. Pul mablag'lari harakati to'g'risidagi hisobot asosida hisoblangan asosiy ko'rsatkichlardan biri operatsion pul oqimi koeffitsiyenti yoki majburiyatlarning pul oqimiga nisbati hisoblanadi.

**Key words.** pul oqimi, hisobot, talab, tamoyil, usul, koeffitsient, standart.

**Kirish.** O'zbekiston Respublikasida pul mablag'lari harakati to'g'risidagi hisobot kompaniyaning mablag' ishlab chiqarish qobiliyatini baholash uchun O'zbekiston Respublikasi buxgalteriya hisobi milliy standartlari №1 (yoki MHXS) bo'yicha tuziladigan moliyaviy hisobotning majburiy qismidir. U oqimlarni operatsion, investitsion va moliyaviy faoliyatga ajratib, davr mobaynida mablag'larning sof o'zgarishini ko'rsatadi. Qonunchilikka muvofiq, 2025-yil 1-yanvardan boshlab yangilangan talablar, jumladan, 9-sonli buxgalteriya hisobi milliy standartlaridan foydalanish joriy etilgan.

Pul mablag'lari harakati to'g'risidagi hisobotda pul mablag'lari harakatining barcha manbalari va ular hisobot davrida qanday ishlatilayotgani haqidagi ma'lumotlar ko'rsatiladi. Shuningdek, hisobot ma'lumotlari asosida bilvosita yoki to'g'ridan-to'g'ri usulda tushumlarni ham aniqlash mumkin. Kiruvchi summalar manbalar turlari bo'yicha tasniflanadi va belgilangan davr kesimida ko'rsatiladi.

Hisobotning asosiy maqsadi - tashkilotning barcha ishlab chiqarish natijalari, qisqa muddatli likvidliklari va uzoq muddatli kreditlash imkoniyatlari haqida tushuncha berishdir.

Hisobotdan nafaqat biznes egalari va rahbarlar, balki boshqa foydalanuvchilar ham foydalanadi. O'z daromadlari va xarajatlarini kuzatishni istagan menejerlar va boshqa foydalanuvchilar uchun ham zarurdir.

Pul mablag'lari harakati to'g'risidagi hisobotga qo'yiladigan asosiy talablar: hisobot shakli, davriyligi, istisnolar, valyuta, korrelyatsiya koeffitsienti.

Shuningdek, joriy to'ldirish talablari ixtisoslashgan manbalarda ham mavjud.

Pul oqimlari to'g'risidagi hisobotni tuzish tamoyili ushbu mablag'larni shakllantirish asoslaridan iborat. Hisobotda mablag'larning haqiqiy kelib tushishi va chiqishi aks ettiriladi, bu esa hisob-kitob usulidan foydalangan holda tuzilgan foyda va zararlar to'g'risidagi hisobotdan farq qiladi.

Muallif tomonidan korxonaning pul oqimlarini shakllantirish va ulardan foydalanish nuqtai nazaridan faoliyatini baholashni ta'minlaydigan besh guruhdan iborat ko'rsatkichlar tizimi ishlab chiqilgan[1].

O'zbekiston Respublikasida pul mablag'lari harakati to'g'risidagi hisobot MHXS (IAS) 7 va buxgalteriya hisobining milliy standartlari №1 asosida tuzilib, oqimlarni operatsion, investitsion va moliyaviy faoliyatga tasniflaydi. Yirik korxonalar uchun majburiy bo'lib, u pul mablag'lari va ularning ekvivalentlari harakatini davr uchun aks ettirishni talab qiladi.

**Masalaning qo'yilishi.** O'zbekiston Respublikasida pul mablag'lari harakati to'g'risidagi hisobot moliyaviy hisobotning majburiy qismi bo'lib, operatsion, investitsion va moliyaviy faoliyat bo'yicha tasniflangan tushumlar va to'lovlarni aks ettiradi. Buxgalteriya hisobining milliy standartlari yoki moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari MHXS (IAS 7)ga muvofiq tuziladi, oqimlar to'g'risidagi ma'lumotlarni to'liq ochib berishni, to'g'ridan-to'g'ri yoki bilvosita usullardan foydalanishni va ma'lumotlarning qiyoslanishini talab etadi.

O'zbekiston Respublikasida pul mablag'lari harakati to'g'risidagi hisobotga qo'yiladigan asosiy talablar:

- *Uch xil faoliyat turi:* Pul oqimlari operatsion, ya'ni asosiy faoliyatdan; investitsion, ya'ni aktivlarni sotib olish va sotishdan; moliyaviy, ya'ni, kapital va qarzdagi o'zgarishlarga ajratilishi kerak.

- *Valyuta:* Xorijiy valyutadagi pul oqimlari bitim tuzilgan sanasidagi ayirboshlash kursi qo'llanilgan holda funksional valyutada aks ettiriladi.

- *Hisobot bilan bog'liqlik:* Pul mablag'lari harakati to'g'risidagi hisobot buxgalteriya balansi va moliyaviy natijalar to'g'risidagi hisobot ma'lumotlariga bog'langan moliyaviy hisobotning ajralmas qismi hisoblanadi.

Konsolidatsiyalashgan hisobot ma'lumotlariga asoslangan pul oqimlarini tahlil qilish metodikasi keltirilgan. Operatsion, investitsion va moliyaviy faoliyatdan olingan pul oqimlarini tahlil qilish algoritmlari tadqiq qilingan. Haqiqiy kompaniyalar guruhi ma'lumotlari asosida tahlil o'tkazilgan[2].

Pul mablag'lari harakati to'g'risidagi hisobotni taqdim etish majburiyati milliy standartlarga muvofiq buxgalteriya hisobini yurituvchi kompaniyalarga nisbatan tatbiq etiladi.

**Yechish usuli** (yoki uslublari). O'zbekiston Respublikasida pul mablag'lari harakati to'g'risidagi hisobot bilan bog'liq muammolarni hal etish metodologiyasi yangilangan buxgalteriya hisobi milliy standartlari talablari va MHXS (IAS) 7 tamoyillari uyg'unligiga asoslanadi, bu esa kompaniyalarning xalqaro standartlarga keng ko'lamda o'tishi bilan bog'liq.

***Masalalarni hal etish usullari:***

**I.** Pul mablag'lari harakati to'g'risidagi hisobot bilan ishlash usullari pul mablag'lari harakati to'g'risidagi hisobotda ma'lumotlarni to'g'ri shakllantirish uchun naqd pul tushumlari va chiqimlarini uch xil faoliyat turiga ajratish zarur:

**Joriy (operatsion).** Kompaniyada asosiy faoliyat turi hisoblanadi. Shuningdek, bu turga pul tushumini va sarfini yuzaga keltiradigan faoliyat ham kirishi mumkin.

Operatsion faoliyatdan olingan pul mablag'lari kompaniyaning keyingi rivojlanishi, qarzlarga xizmat ko'rsatishi va mulkdorlarga dividendlar to'lash imkoniyatlarini belgilaydi[3].

O'zbekistonda joriy (operatsion) faoliyat bo'yicha pul tushumlari va to'lovlarni hisoblash buxgalteriya hisobining milliy standartlari (№ 4) va to'g'ridan-to'g'ri usuldan foydalanishni rag'batlantiradigan MHXS (IAS 7)ga muvofiq amalga oshiriladi.

To'g'ridan-to'g'ri usul yalpi pul tushumlarining asosiy manbalari va to'lov yo'nalishlarini ko'rsatadi.

*To'g'ridan-to'g'ri usul bilan hisoblash uslubi formulalari:*

Operatsion pul oqimi, xaridorlar to'lovlari va yetkazib beruvchilar/xodimlarga to'lovlar o'rtasidagi farq sifatida hisoblanadi:

***Sof oqim = Tushumlar - To'lovlar***

Asosiy komponentlar: mijozlardan kelib tushgan pul mablag'lari; yetkazib beruvchilarga to'langan pul mablag'lari; xodimlarga to'lovlar; operatsion xarajatlar; soliqlar.

*Yakuniy formula:*

***Operatsion oqim = Mijozlardan tushumlar - (Ta'minotchilarga to'lov + Ish haqi) + Soliq.***

*To'g'ridan-to'g'ri usulning afzalliklari:* Mijozlardan qancha pul kelib tushgani va ular nimalarga sarflanganini aniq ko'rsatadi

*Bilvosita usuldan farqlari:* O'zbekiston Respublikada qo'llaniladigan pul harakatini ko'rsatuvchi to'g'ridan-to'g'ri usuldan farqli o'laroq, bilvosita usul sof foydani pulsiz operatsiyalarga moslashtiradi, ya'ni amortizatsiya va zaxiralar o'zgarishini hisobga oladi.

Bilvosita usul, pul mablag'lari harakati to'g'risidagi hisobot kontekstida - bu pulsiz operatsiyalarni tuzatish orqali sof foydani haqiqiy pul oqimiga aylantiruvchi moliyaviy vosita.

*Bilvosita usulning asosiy afzalliklari* - foydaning pul bilan aniq bog'liqligi, tayyor hisobotlar ya'ni, buxgalteriya balans hamda foyda va zararlar to'g'risidagi hisobot asosida amalga oshirish qulayligi hamda yuqori tahliliy qiymatga ega ekanligidir.

Umuman olganda, bilvosita usul to'g'ridan-to'g'ri usulga nisbatan foyda sifatiga chuqurroq tahliliy yondashuvni ta'minlaydi.

**Investitsion** - muomalada bo'lmagan aktivlarni sotib olish, ishlab chiqarish yoki sotish bilan bevosita bog'liq.

O'zbekiston Respublikada investitsiya faoliyati bo'yicha pul tushumlari va to'lovlarini hisoblash Iqtisodiyot va moliya vazirligi tomonidan tasdiqlangan Buxgalteriya hisobining milliy standartlari (BHMS №9) bilan tartibga solinadi va MHXSga (IAS 7) yaqin bo'lgan tamoyillarga asoslanadi.

Investitsion faoliyat uzoq muddatli aktivlarni (asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar) va pul mablag'lari ekvivalenti bo'lmagan boshqa investitsiyalarni sotib olish va sotishni o'z ichiga oladi.

Quyida O'zbekiston Respublikasi uchun hisoblash uslubi va asosiy jihatlar keltirilgan.

#### *1. Hisoblash usuli*

Investitsion faoliyat uchun to'g'ridan-to'g'ri usul qo'llaniladi. U ma'lum davr mobaynida investitsion operatsiyalar bo'yicha barcha yalpi tushumlar (kirimlar) va yalpi to'lovlar (chiqimlar)ni qo'shishdan iborat.

Investitsion faoliyatdan olingan sof pul oqimi formulasi:

***IFOSPO = Tushumlar - To'lovlar***

#### *2. Pul oqimlari tarkibi*

O'zbekiston Respublikasi qonunchiligiga muvofiq, Pul mablag'lari harakati to'g'risidagi hisobotda (4-shakl) quyidagi asosiy moddalar ajratiladi:

*Tushumlar (Kirim):* asosiy vositalarni, nomoddiy aktivlarni sotish; boshqa korxonalarning ulushli yoki qarz majburiyatlarini sotish; boshqa yuridik shaxslarga berilgan kreditlarni qaytarish; moliyaviy investitsiyalar bo'yicha dividendlar va foizlar olish.

*To'lovlar (Chiqish):* asosiy vositalar, asbob-uskunalar sotib olish, obyektlar qurish; nomoddiy aktivlar sotib olish; boshqa korxonalarning ustav fondidagi aksiyalar, ulushlarni sotib olish; uchinchi shaxslarga qarz berish.

**Moliyaviy faoliyat.** Ushbu faoliyat turida pul mablag'lari harakati to'g'risidagi hisobotda firmaning umumiy kapitalining hajmi va tarkibiga bog'liq bo'lgan o'zgarishlar aks ettiriladi. Ko'pincha bu faoliyat turi kreditorlarni jalb qilishda qo'llaniladi.

O'zbekistonda moliyaviy faoliyat bo'yicha pul tushumlari va to'lovlarini hisobga olish Buxgalteriya hisobining milliy standartlari (BHMS 9-sonli) va Hisobvaraqlar rejasi bilan tartibga solinadi. Moliyaviy faoliyat o'z mablag'lari va qarz mablag'larining hajmi va tarkibida o'zgarishlarga olib keladigan operatsiyalarni ya'ni, kreditlar olish, dividendlar to'lash, aksiyalar chiqarishni o'z ichiga oladi

*Moliyaviy oqimlarni hisobga olish usullari:*

*1. Ikki yoqlama yozuv (5110, 6800, 7800-hisobvaraqlar):*

\* Qarz/kredit olish: D-t 5110 "Hisob-kitob hisobvarag'i" – K-t 6810 "Qisqa muddatli kreditlar" (1 yilgacha) yoki 7810 "Uzoq muddatli kreditlar" (1 yildan ortiq).

\* Qarz/kreditni qaytarish: D-t 6810/7810 – K-t 5110.

\* Dividendlarni to'lash: D-t 6420 "Dividendlar bo'yicha hisob-kitoblar" – K-t 5110.

*2. Pul mablag'lari harakati to'g'risidagi hisobot:*

\* Soliq va statistika uchun moliyaviy hisobotning bir qismi sifatida tuziladi (4-shakl).

\* Moliyaviy faoliyat bo'yicha tushumlar (aksiyalar chiqarish, qarzlarni to'lovlar (qarzlarni so'ndirish, dividendlar) operatsion faoliyatdan alohida aks ettiriladi.

*3. Hisobini avtomatlashtirish:*

\* Bank ko'chirmalari asosida o'tkazmalarni avtomatik qayd etish uchun dasturlardan (1C) foydalanish. *Muammolarni hal etish:*

- *IFRSga o'tish:* Yirik korxonalar hisobning xalqaro standartini ta'minlaydigan "Pul mablag'lari harakati to'g'risidagi hisobot" 7-sonli IFRS (IAS) bo'yicha yozuvlarni yuritishlari shart.

- *Shartnomalarni rasmiylashtirish:* Ta'sischilar yoki boshqa yuridik shaxslardan olingan qarzlarni muddatlari va foizlar ko'rsatilgan yozma shartnomalar bilan rasmiylashtiriladi.

- *Soliq oqibatlari:* Foizsiz qarz olishda qarz oluvchida Markaziy bank stavkasi bo'yicha hisoblangan soliqqa tortiladigan daromad paydo bo'lishi mumkin.

**II. O'zbekistonda valyuta muammolarini hal etish** davlat liberallashuvi, operatsiyalar ustidan nazoratni kuchaytirish va so'mni barqarorlashtirish uchun bozor mexanizmlarini joriy etishning uyg'unligiga asoslanadi. 2026-yilga kelib asosiy usullar quyidagilardan iborat bo'ladi:

**Valyutani tartibga solishning asosiy usullari:**

• *Valyuta liberallashuvi:* Chet el valyutasi bilan operatsiyalarga qo'yilgan cheklovlarni bosqichma-bosqich bartaraf etish va bozor kursiga o'tish.

• *2026-yildan jarayonlarni soddalashtirish):* Yuridik shaxslarga valyuta sotib olish bo'yicha arizalardagi texnik xatolarni tuzatishga ruxsat berish, shuningdek, chet elliklar o'rtasida to'g'ridan-to'g'ri o'tkazmalarni soddalashtirish.

• *Operatsiyalarni nazorat qilish:* Barcha valyuta operatsiyalari O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining yagona tizimida hisobga olinadi.

• *Davlat organlarining roli:* Markaziy bank, Iqtisodiyot va moliya vazirligi hamda Soliq qo'mitasi valyuta nazoratining asosiy agentlari hisoblanadi.

**Biznes va fuqarolar uchun instrumentlar:**

• *Banklararo bozor*: Valyutani (dollar, yevro) sotib olish/sotish uchun banklararo operatsiyalardan foydalanish.

• *Mablag'larni blokdan chiqarish*: Yuridik shaxslar tomonidan chet el valyutasini sotib olish uchun endi maxsus hisobvaraqlardagi mablag'larni bloklash shart emas.

• *Milliy valyutaning ustuvorligi*: Mamlakat hududida barcha hisob-kitoblar so'mda amalga oshiriladi, valyutada to'lash faqat alohida hollarda ruxsat etiladi.

• *Valyuta ayirboshlash*: Eng keng tarqalgan valyutalar bo'lgan dollar va yevroni ayirboshlash uchun rasmiy ayirboshlash shoxobchalaridan foydalanish.

*Valyuta xatarlariga qarshi kurashish usullari*:

• *Inflyatsiyani pasaytirish*: Asosiy vazifa - kursga bosim o'tkazadigan yuqori inflyatsiyaga qarshi kurashish.

• *Valyuta tartibga solish*: Dispozitiv va imperativ usullardan foydalangan holda valyuta talabi va taklifi nisbatini belgilash.

• *Valyuta kursi farqlarini hisobga olish*: So'm kursi o'zgarganda hisobvaraqlardagi valyuta mablag'larini qayta baholash.

**III. O'zbekistonda hisobot bilan bog'liq** muammolarni, ayniqsa xalqaro standartlarga moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarga o'tish va raqamlashtirish sharoitida hal etish kompleks yondashuvni talab etadi. Asosiy usullarga retrospektiv qayta hisoblash, jarayonlarni avtomatlashtirish va yangi tartibga solish talablariga moslashtirish kiradi.

*Hisobot bilan bog'liqlik muammolarni hal etishning asosiy usullari quyidagilardan iborat*:

*1. Hisobotdagi xatolarni tuzatish*:

• *Retrospektiv qayta hisoblash* (muhim xatolar uchun): Agar xato hisobot tasdiqlanganidan keyin aniqlansa, joriy yil hisobotida o'tgan yillar ko'rsatkichlarini qayta hisoblash zarur.

• *Joriy davrni tuzatish*: Hisobot davri tugagunga qadar aniqlangan xatolar joriy buxgalteriya hisobida tuzatiladi.

• *Soliq hisobotini tuzatish*: Soliqlarni qayta hisoblash soliq organlariga aniqlashtirilgan hisob-kitoblarni taqdim etish orqali amalga oshiriladi.

*2. MHXSga o'tish va 1C mahsulotlari yordamida avtomatlashtirish*:

• *Avtomatlashtirish (1C)*: MHXSga o'tishdagi muammolar ko'pincha 1C konfiguratsiyalarini takomillashtirish orqali hal etiladi, bu esa hisobotlarni avtomatik shakllantirish imkonini beradi. Shuningdek, "1C:K8" - bu "1C" kompaniyasi tomonidan ishlab chiqilgan, tashkilotlarning biznes-jarayonlarini avtomatlashtirish uchun mo'ljallangan ko'p funksiyali texnologik platforma. U boshqaruv va hisobning aniq vazifalarini hal qiladigan amaliy yechimlarni yaratish va ishlatish uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

• *Hisobotni o'zgartirish*: Xalqaro talablarga muvofiqlikni ta'minlash uchun buxgalteriya hisobining milliy standartlaridan MHXSga ma'lumotlarni o'zgartirish usulidan foydalanish.

*3. Institutsional muammolarni hal etish*:

• *Yangi maqsadlarga moslashish*: Moliyaviy hisobotlarni faqat soliq maqsadlaridan investorlarga shaffof ma'lumot berish uchun qayta yo'naltirish.

• *Tahlilni takomillashtirish*: Kapitaldan foydalanish samaradorligini oshirish uchun zamonaviy moliyaviy tahlil usullaridan foydalanish.

Shunday qilib, pul oqimlarini boshqarish ob'ektlariga ijobiy, salbiy erkin pul oqimi, shuningdek, hisob-kitob hisobvarag'idagi pul mablag'lari qoldig'ini kiritish mumkin. Pul oqimlarini boshqarish sub'ekti esa korxonaning moliya xizmati hisoblanadi[4].

Muayyan muammoni hal qilish uchun shakllarni qanday to'ldirish bo'yicha yangilangan ko'rsatmalarni izlash uchun moliyaviy hisobotning xalqaro standartlaridan foydalanish tavsiya etiladi.

**Natijalar va na'munalar.** O'zbekiston Respublikasida pul mablag'lari harakati to'g'risidagi hisobot buxgalteriya hisobining milliy standarti 1-sonli va MHXS (IAS) 7 bo'yicha tuziladi. Pul mablag'lari harakati to'g'risidagi hisobot - operatsion, investitsion va moliyaviy faoliyatga bo'lingan davr uchun pul mablag'larining haqiqiy kirib kelishi va chiqib ketishini aks ettiruvchi asosiy moliyaviy hujjatdir. Uning asosiy natijalari - sof pul oqimi, likvidlikni tushunish, mablag'larni shakllantirish manbalari va sof foydani pul qoldig'i bilan solishtirishdan iborat.

U haqiqiy pul oqimiga asoslanadi: pul mablag'lari oqimining asosiy manbalarini, shuningdek, ularning chiqib ketish yo'nalishlarini aniqlash, faoliyat turlari bo'yicha pul mablag'lari qoldig'ining yillik o'zgarish dinamikasi, operatsion faoliyatdan pul oqimlarini shakllantirishda ifodalangan korxonaning asosiy faoliyati samaradorligi[5].

Pul mablag'lari harakati to'g'risidagi hisobot tahlilining asosiy natijalari:

- *Sof pul oqimi:* Hisobot davrida kompaniyaning pul mablag'lari ko'paygan yoki kamayganligini ko'rsatadi.

- *Faoliyat turlari bo'yicha natijalar:*

- Operatsion: Biznesning faoliyatini qo'llab-quvvatlash va dividendlar to'lash uchun pul mablag'larini shakllantirish qobiliyatini ko'rsatadi.

- Investitsion: Uzoq muddatli aktivlarni sotib olish xarajatlari yoki sotishdan olingan daromadlarni aks ettiradi.

- Moliyaviy: Kreditlar jalb etish, aksiyalar chiqarish yoki dividendlar to'lashni ko'rsatadi.

- *Likvidlikni baholash:* Kompaniyaning majburiyatlarini bajarish uchun yetarli miqdorda naqd pulga egaligini tushunishga yordam beradi.

- *Foyda va pul mablag'larini solishtirish:* Foyda (foyda va zararlar to'g'risidagi hisobotdan) hisobvaraqlardagi haqiqiy pul mablag'lari bilan mos kelmasligi sabablarini aniqlash imkonini beradi.

O'zbekiston Respublikasida pul mablag'lari harakati to'g'risidagi hisobot tahlili, xalqaro amaliyotda bo'lgani kabi MHXS (IAS) 7, kompaniyaning likvidligi va moliyaviy barqarorligini baholash uchun asosiy ko'rsatkichlarni hisoblashni o'z ichiga oladi.

Pul mablag'lari harakati to'g'risidagi hisobot asosida hisoblanadigan asosiy ko'rsatkichlar quyidagilardir:

1. *Pul oqimining yetarlilik koeffitsiyenti.*

Kompaniyaning o'z investitsiyalarini, dividend to'lovlarini va qarzlarni operatsion faoliyat hisobidan qoplash imkoniyatini ko'rsatadi.

***Operatsion faoliyatdan olingan sof pul oqimi***

***Koeffitsient = -----,***

***Investitsiyalar + Dividendlar to'lash + Qarzni uzish***

**Norma:** >1 (ideal), agar <1 bo'lsa, kompaniyaga tashqi moliyalashtirish zarur.

2. *Sof pul oqimi samaradorligi koeffitsiyenti.*

Kompaniya har bir tushum summasidan qancha pul mablag'i (sof pul oqimi) hosil qilishini ko'rsatadi.

***Operatsion faoliyatdan olingan sof pul oqimi***

***Koeffitsient = -----,***

***Sotishdan olingan tushum (daromad)***

**Maqsad:** Foyda sifatini baholash (foyda qanchalik real pul bilan ta'minlangan).

### 3. Qayta investitsiya koeffitsiyenti.

Kompaniyaning uzoq muddatli aktivlarni sotib olishni ichki manbalar hisobidan moliyalashtirish qobiliyatini belgilaydi.

#### ***Operatsion faoliyatdan olingan sof pul oqimi - Dividendlar***

**Koeffitsient** = -----,

#### ***Asosiy kapital qo'yilmalar***

Qayta investitsiya koeffitsiyenti - kompaniyaning rivojlanishiga yo'naltirilgan sof foyda ulushini aks ettiruvchi ko'rsatkich. U investorlar va tahlilchilarga kompaniyaning moliyaviy resurslaridan keyingi o'sish uchun qanchalik faol foydalanayotganini baholash imkonini beradi.

Foizlarni pul bilan qoplash koeffitsiyenti asosida kredit reytingi turini belgilash, bu koeffitsiyent pul oqimi kabi toifani o'z ichiga olganligi afzalligi bilan yanada mantiqiy va ishonchli bo'ladi[6].

*Pul mablag'lari harakati to'g'risidagi hisobotning xususiyatlari:*

- *4-shakl:* pul mablag'lari harakati to'g'risidagi hisobot tasdiqlangan 4-shakl bo'yicha tuziladi, bu yerda oqimlar joriy, investitsion va moliyaviy oqimlarga bo'linadi.

- *Operatsion faoliyat:* Operatsion faoliyatdan olingan pul oqimlari summasi majburiyatlarni qoplash uchun mablag'larni shakllantirish qobiliyatini baholashning asosiy ko'rsatkichidir.

- *Hisob:* O'zbekiston Respublikasi qonunchiligiga muvofiq, kompaniyalar moliyaviy holatdagi o'zgarishlarni baholash uchun ushbu hisobotni shakllantirishlari shart.

O'zbekiston Respublikasida tahlil qilishda foyda va pul mablag'lari mavjudligi o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash uchun faqat mutlaq qiymatlarni emas, balki pul mablag'lari harakati to'g'risidagi hisobotning tuzilishini solishtirish muhimdir.

Bunday tarmoqlarning holati, ularning rivojlanishi, shuningdek, ularda sodir bo'layotgan jarayonlar mamlakat iqtisodiyotlarining raqobatbardoshligini ko'p jihatdan belgilaydi[7].

O'zbekiston Respublikasida pul mablag'lari harakati to'g'risidagi hisobot buxgalteriya hisobining milliy standartlari va MHXS tomonidan tartibga solinadigan moliyaviy hisobotning majburiy qismi hisoblanadi. U kompaniyaning haqiqiy tushumlari va to'lovlarini aks ettiradi, uning likvidligi va pul ishlab chiqarish qobiliyatini baholash imkonini beradi.

O'zbekiston Respublikasida pul mablag'lari harakati to'g'risidagi hisobotning asosiy jihatlari:

- \* *Hisobot tuzilishi:* Pul mablag'lari harakati to'g'risidagi hisobot faoliyat turlari bo'yicha pul oqimlarini ajratib ko'rsatadigan uchta asosiy bo'limni o'z ichiga oladi.

- \* *Tartibga solish:* O'zbekistonda pul mablag'lari harakati to'g'risidagi hisobotni tuzish masalalari, xususan, MHXS (IAS 7) va tegishli buxgalteriya hisobining milliy standartlari bilan tartibga solinadi.

- \* *Taqdim etish formati:* Hisobot ko'pincha yalpi pul tushumlari va to'lovlarining asosiy turlarini aks ettiruvchi to'g'ridan-to'g'ri usul bo'yicha tuziladi.

**Xulosa va tavsiya.** Tegishli asosiy xulosalar keltirilgan; xususiyat va tendentsiya bo'yicha:

a) *MHXS bilan uyg'unlashtirish:* 9-sonli buxgalteriya hisobining milliy standartining "Pul oqimlari to'g'risidagi hisobot" 2024 yil 27 dekabrda 3592-sonli ro'yxat raqami bilan yangi tahriri MHXS (IAS) 7 ga imkon qadar yaqinlashtirilgan bo'lib, bu kompaniyalarning xalqaro standartlarga o'tishini osonlashtiradi.

b) *Shaffoflikka e'tibor:* O'zbekiston Respublikasi regulyatorlari, ayniqsa, investitsiyalar va valyuta mablag'lari harakati bo'yicha ma'lumotlarni batafsil oshkor etishni talab qilmoqda.

v) *Avtomatlashtirish*: Anqlik (ming so'm) va tuzilishga qo'yilgan talablarni hisobga olgan holda, Pul mablag'lari harakati to'g'risidagi hisobotni tuzish avtomatlashtirishni talab etadi, ayniqsa balansdan ma'lumotlarni talab qiladigan bilvosita usul uchun.

g) *Investorlar uchun ahamiyati*: O'zbekiston Respublikasida investitsion faollik o'sishi sharoitida kompaniyalarning haqiqiy to'lov qobiliyatini baholashda pul mablag'lari harakati to'g'risidagi hisobot instrumentiga aylanmoqda.

Muammolarni hal qilish uchun 9-sonli buxgalteriya hisobining milliy standartlari talablariga muvofiq pul mablag'lari harakati moddalarining ichki tasniflagichini ishlab chiqish va ushbu ob'ektlarga muvofiqligi uchun o'tkazmalarning muntazam auditini o'tkazish tavsiya etiladi.

### **References**

1. Zayko A.G. Koeffisientniy analiz denejnix potokov predpriyatiya energeticheskogo mashinostroeniya // Internet-jurnal "Naukovedenie". 2017. Tom 9, №2. – Pp. 1-10.
2. Kogdenko G.V. Metodika analiza konsolidirovannogo otcheta o dvijenii denejnix sredstv//Ekonomicheskiiy analiz: teoriya i proktika. 2013. 32(335). – Pp. 14-29.
3. Kovalev V. V. Upravlenie denejnimi potokami, pribilyu i rentabelnostyu: uchebno-prakt. Posobie. M.: TK Velbi, Izdatelstvo "Prospekt", 2013. – 336 p.
4. Yurchenkov Vladislav Aleksandrovich i drugie. Printsipi i metodi upravleniya denejnimi potokami / V. A. Yurchenkov, A. A. Sergeev, D. A. Sergeev [i dr.]. Tekst: neposredstvenniy // Molodoy ucheniy. 2020. - № 2 (292). – Pp. 315-317.
5. Sizix D.S., Sizix N.V. Koeffisienti denejnix potokov kompanii: Otsenka, analiz i Prakticheskoe primenenie // Upravlenie ekonomicheskimi sistemami: elektronniy nauchniy jurnal. 2016. №12 (94). – 31 p.
6. Laskina L.Yu. Rasshirenie analiticheskix vozmojnostey koeffisientnogo analiza platejesposobnosti predpriyatiy na osnove denejnix potokov // Ekonomicheskiiy analiz: teoriya i praktika. 2017. Tom 16, № 11. – Pp. 2145 - 2162.
7. Varaksa A.M. Kompleksniy podxod k izucheniyu nasionalnoy ekonomiki // Nauchnie problemi transporta Sibiri i Dalnego Vostoka. 2015. № 1. – Pp. 6-9.